

Neven Jovanović
Odsjek za klasičnu filologiju
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Lučićeva 3, HR-10000 Zagreb
neven.jovanovic@ffzg.hr

TEKSTUALNE VARIJANTE LATINSKE TUŽALJKE LUDOVIKA CIPIKA ZA PIETRA RIARIJA U RUKOPISIMA BSB CLM 716 I BNF LAT. 8731

Izveštavamo o drugom rukopisu (Francuska nacionalna knjižnica, Lat. 8731) u kojem je sačuvana latinska elegija Ludovika Cipika, nastala 1474, povodom smrti kardinala Pietra Riarija. Popisujemo tekstualne inačice iz Lat. 8731 u odnosu na prijepis Cipikove pjesme u kodeksu Bavarske nacionalne knjižnice, Clm 716, te predlažemo sistematizaciju varijanata i interpretaciju odnosa dvaju prijepisa.

Pjesma *Naenia Alouisii Cippici de clarissimo adolescente Petro Rhiario, Sixti summi pontificis nepote*, elegijska tužbalica od 124 stiha iz pera trogirskoga humanista i svećenika, kasnijega biskupa Famaguste Ludovika Cipika (1456—1504), kojom se oplakuje smrt kardinala Pietra Riarija (1445—1474), nećaka pape Siksta IV, bila je donedavna nepoznata. Prvo smo njezino izdanje drugdje priredili prema prijepisu Hartmanna Schedela u rukopisnom kodeksu Bavarske nacionalne knjižnice (BSB) Clm 716, fol. 130r—132r.¹ Naknadno se, međutim, ispostavilo da kodeks Francuske nacionalne knjižnice (BnF) Lat. 8731, za koji se znalo da sadrži Cipikove pjesničke radove,² od plodova njegove Muze donosi, na fol. 79r—81v, upra-

¹ Jovanović 2012. Tekst izdanja uvršten je i u internetsku digitalnu zbirku *Croati-ae auctores Latini* (www.ffzg.hr/klafill/croala), a digitalni faksimil rukopisa Clm 716 u cijelosti je dostupan, u okviru digitalizacijskog projekta Bavarske nacionalne knjižnice, preko URN oznake *urn:nbn:de:bvb:12-bsb00007356-3*.

² Na kodeks u Francuskoj nacionalnoj knjižnici prvi je u vezi s Cipikom upozorio Banfi 1938. Kodeks je nastao uvezivanjem više cjelina (Cipikova se pjesma nalazi u osmoj, koja okuplja uglavnom humanističku poeziju, dijelom povezanu sa sveučilištem u Padovi). Pisalo ga je više ruku — pritom se ruka koja je zapisala Cipikovu elegiju ne susreće, čini se, više nigdje drugdje u cjelini — a rukopis je nastao u XV. st.

vo tužbalicu poznatu iz Clm 716 (drugih Cipikovih pjesama u Lat. 8731, nažalost, nema). Pariški prijepis odlikuje se i izvjesnim brojem tekstualnih inačica. Ovdje popisujemo najvažnije od njih (u tablici istaknute kurzivom; ortografske razlike izostavljamo) te predlažemo interpretaciju razlika i odnosa dvaju prijepisa.

Broj stiha	BSB Clm 716 (prema <i>editio princeps</i>)	BnF Lat 8731
8b–8c	-	Cur tolli aspiciamus nullo discrimine sontes / Et passim meritis premia nulla dari?
17	<i>patris</i> procul hospes ab oris	<i>patriis</i> procul hospes ab oris
31	animam patulo <i>fugientem</i> excepit hiatu	animam patulo <i>jacentem</i> (?) excepit hiatu
41	<i>reboat</i> ululatibus aer	<i>reboatque</i> ululatibus aer
46	Si soror aut illic astitit ulla parens	Si soror aut <i>si</i> illic astitit ulla parens
56	Incepit tales ore <i>tenere</i> <i>modos</i>	Incepit tales ore <i>tremente sonos</i> (<i>al. modos in margine</i>)
60	Impubesque genas <i>sydereumque</i> caput.	Impubesque genas <i>sydereum</i> caput.
71	At saltem implesset — decor hic <i>quoque</i> debuit — annos	<i>Ad</i> (!) saltem implesset — decor hic <i>quos</i> debuit — annos
88	Vnde <i>sonos</i> tenero tantus in ore fuit?	Vnde <i>sonus</i> tenero tantus in ore fuit?
89–90	Scilicet illa fides atque illa modestia praecox / Tantaque te probitas erudiente uenit!	-
97	Vtque <i>tuas</i> reliqui <i>metuant</i> colantque sagittas	Vtque reliqui <i>metuantque</i> colantque sagittas
104	Iurgia pro tumulo pro lacrimisque <i>cadunt</i> .	Iurgia pro tumulo pro lacrimisque <i>mouet</i> .
105	Interea <i>uili</i> corpus caeleste sepulcro	Interea <i>Julii</i> corpus caeleste sepulcro

(usp. Melot 1744:487). I Clm 716 vremenom je nastanka blizak Cipikovoj elegiji; znamo da ga je Schedel pisao u godinama 1502–1505.

107	Ille <i>qui</i> dignus Mausoli in mole iacere	Ille <i>quidem</i> dignus Mausoli mole iacere
111	Tecum omnis, Rhiari, <i>est probitas</i> , tecum ille sepultus	Tecum omnis <i>probitas</i> , Rhiari, tecum ille sepultus
117	<i>Tristis</i> Apelleis struerem <i>solacia</i> chartis	<i>Tristia</i> Apelleis struerem <i>solemnia</i> chartis
120	Et nunc <i>Mentorea uiuis</i> in aere fores.	Et nunc <i>Mentoreo uiuus</i> in aere fores.

Varijante Lat. 8731 možemo razvrstati u četiri skupine:

1. one koje utječu na uspostavu teksta; stihovi 8b–8c, 89–90, 97
2. one koje nude bolja, tj. ispravnija čitanja (neka su bila pretpostavljena već pri emendiranju Clm 716): 41, 107, 120
3. stilske varijacije na mjestima gdje su prihvatljiva i čitanja Clm 716: 17, 46, 56, 71, 88, 104, 111, 117
4. neprihvatljiva čitanja, pisarske greške: 31, 60, 71, 97, 105, 107

Posebno upozoravamo na varijante u stihovima 71, 97 i 107, gdje Lat. 8731 *istovremeno* donosi i bolja, ili prihvatljiva, čitanja i pisarske pogreške.

Najvažniji su doprinos Lat. 8731 poznavanju teksta elegije Ludovika Cipika svakako dosad nepoznati stihovi koje smo u tablici označili brojevima 8b–8c. Oni otkrivaju da Clm 716 nije bio predložak za Lat. 8731. Igram slučaja, imamo i jamstvo da Lat. 8731 nije bio predložak za Clm 716: iz pariškog je rukopisa izostavljen drugi par stihova, 89–90, koje ima minhenski kodeks (dodatne su potvrde inačice *ore tenere modos — ore tremente sonos* u 56, pri čemu Lat. 8731 na margini bilježi i varijantu *modos*, te *cadunt — mouet* u 104). — Koliko “generacija” prijepisa dijeli Lat. 8731 i Clm 716 od zajedničkog “pretka”, zasad ne možemo reći.

Mada za nas nov, distih 8b–8c, čini se, ne doprinosi bitno ni umjetničkom dojmu ni razumijevanju čitave elegije. Nasuprot tome, u Lat. 8731 izostavljen distih 89–90 važan je i formalno — zahvaljujući njemu Minervin govor ima dvadeset dva stiha, te se dužinom izjednačava s Venerinim i sa zaključnom tužbalicom — i sadržajno, jer doprinosi argumentacijskom luku, pojačavajući retoričku učinkovitost (Riarijeve su vrline zrelije od njegove dobi; *vjernost, skromnost i poštenje zasigurno nije naučio od Venerine*; ne mora se pokoravati Venerinim zapovijedima, jer svoju ljepotu ima od rođenja, po volji sudbine).

Izostavljanje stihova najvjerojatnije je plod dviju različitih pogrešaka dva različita pisara. Zamislimo li ipak da se ne radi o paru slučajnosti, autorski kasnijom inačicom Cipikove pjesme radije bismo smatrali onu iz

Clm 716; naime, intervencija kojom je, kao manje potreban i manje umjetnički uvjerljiv, uklonjen distih 8b–8c čini nam se pjesnički kreativnijim zahvatom (bez obzira je li je proveo autor ili tko drugi).

Na koncu, kolacioniranje Lat. 8731 potaklo nas je da predložimo dva čitanja bolja od onih koje smo usvojili u prvom izdanju. Stih 58, gdje smo u klauzuli ranije tiskali metrički neodrživo *mea*, pročitali bismo sada ovako:

Aspicio? An fallit lumina *nostra* furor?

Locus desperatus u stihu 108, gdje smo tiskali *uena parata loci*, moguće je pročitati i nešto drugačije:

Sed fuit ad cultus *urna* parata loci.

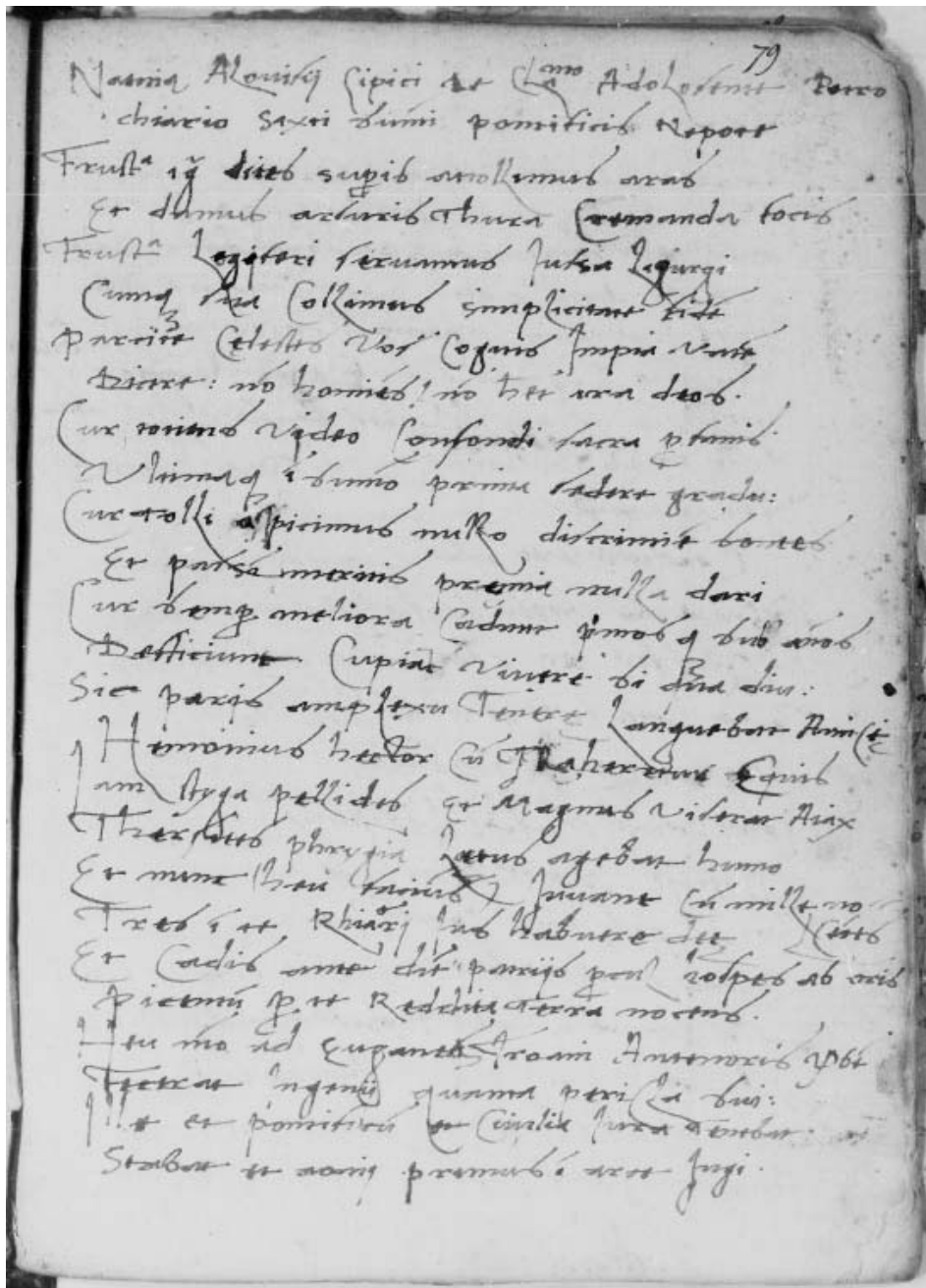
Mada ni to čitanje ne pomaže mnogo razumijevanju stiha, *urna* je u žalobnici očekivaniji pojam nego *uena*.

Literatura

Banfi, Florio. 1938. Epigrammi di Alvise Cippico 1456–1504. *Archivio storico per la Dalmazia* 26, 254–265.

Jovanović, Neven. 2012. Nenia Alovissii Cippici de Petro Riario (c. 1474) quae servatur Monachii in codice BSB Clm 716. *Humanistica Lovanien-sia* LXI, 241–246.

Melot, Anicet. 1744. *Catalogus codicum manuscriptorum Bibliothecae regiae*. Paris. Tomus quartus.



BnF cod. Lat. 8731, fol. 79r: Naenia Alouisii Cippii de clarissimo adolescente Petro Rhiario, Sixti summi pontificis nepote, naslov i stihovi 1–22.

Textual Variants of a Latin Elegy by Ludovicus Cipiko on the Death of Pietro Riario in Manuscripts BSB Clm 716 and BnF Lat. 8731

Abstract

In the year 1474, young Ludovicus Cipiko (1456–1504), a Paduan student from Trogir and later bishop of Famagosta, composed a Latin funeral elegy *Naenia Alouisii Cippici de clarissimo adolescente Petro Rhiario, Sixti summi pontificis nepote*. This poem of 124 verses has hitherto been known only from a MS in Bavarian State Library, Clm 716, fol. 130r–132r. Lately, however, the same elegy has been identified as the only text by Cipiko in a manuscript miscellany in the National Library of France, Lat. 8731, fol. 79r–81v. We list seventeen memorable textual variants found in this MS, categorizing them in four groups: 1. those which offer important new readings (verses 8b–8c, 89–90, 97); 2. those who offer better readings or confirm previous emendations (vv. 41, 107, 120); 3. variants which are of stylistic value, while those in Clm 716 are equally acceptable (vv. 17, 46, 56, 71, 88, 104, 111, 117); 4. obvious scribal errors in Lat. 8731 (vv. 31, 60, 71, 97, 105, 107). It is to be noted that vv. 71, 97, 107 offer at the same time new or better readings and scribal errors.

In Lat. 8731 there are two new verses (8b–8c); at the same time, this MS leaves out the distich 89–90. Both variants indicate that neither Lat. 8731 was transcribed from Clm 716, nor the other way around. Though hitherto unknown, the new distich 8b–8c is somewhat superfluous for functioning of the poem as a whole. On the other hand, omission of 89–90 produces a stylistically and rhetorically detrimental effect. Therefore, the omission of 8b–8c in Clm 716 is more easily considered as an authorial improvement.

Finally, collation of Lat. 8731 led us to correct two readings from the *editio princeps* (Jovanović 2012). In v. 58 we would now rather read *nostra*, not *mea*; and in the problematic v. 108 reading *urna* seems at least equally possible as *uena*.

Ključne riječi: Ludovik Cipiko, novolatinska poezija, renesansni humanizam, rukopis, kritika teksta, kolacija teksta

Keywords: Ludovicus Cipiko (Cippico), neo-Latin poetry, Renaissance humanism, manuscript, textual criticism, textual collation